

TRES NOVES INSCRIPCIONS ROMANES DE LA PROVÍNCIA DE SEVILLA

Marc Mayer, Isabel Rodà

Volem donar a conèixer aquí el text de tres epígrafs de la província de Sevilla, procedents del comerç antiquari i conservats en el moment actual a Barcelona.

I. Làmina I. Considerada, amb no gaires garanties, com trobada a Alcolea del Río¹.

Placa de calcària marmòria sense motllurar, en excel·lent estat de conservació, només amb alguns esberlats als marges inferior i esquerre i un petit solc que creua diagonalment la fi de r. 6 i r. 7. S'observen les ratlles del pautat, molt visibles als marges laterals.

Mides: 59,5 x 74 x 8,5 cm.

Alçada de les lletres: 5,55-5,75; 5,35-5,70; 5,50-5,70; 5,40-5,70; 5,50-5,60; 5,30-5,50; 5,10-5,20.

Interlineacions: 8,15; 0,40-0,60; 0,40-0,70; 0,80-1; 0,80-1,10; 0,70-0,90; 7,80-8,15.

D(is), M,(anibus), S(acrum)
AELIVS EPAENETVS

¹ Adquirida a la Fira d'Antiquaris de Barcelona (1980) amb la fi d'evitar la seva dispersió i conservada ara per nosaltres. Per a l'epigrafia d'Alcolea del Río, *cf.* CIL II 1060-1073; C. FERNÁNDEZ-CHICARRO Y DE DIOS. "Un epígrafe inédito de Alcolea del Río (Sevilla)", *AEAq* XXXVII (1964), p. 159; C. FERNÁNDEZ-CHICARRO Y DE DIOS -F. FERNÁNDEZ GÓMEZ. *Catálogo del museo Arqueológico de Sevilla II*. Madrid, 1980³, p. 141 núm. 46 i p. 142 núm. 49. *Cfr.* també C. FERNÁNDEZ-CHICARRO. *Guía del Museo de la Necrópolis de Carmona*. Madrid, 1969.

ANNOR (*um*), LXX(*septuaginta*)

OPTVMVS PATER

OPTVMVS AMICVS

OPTVMVS RECTOR

P(*ius*), I(*n*), S(*uis*), H(*ic*), S(*itus*), E(*st*), S(*it*), T(*ibi*), T(*erra*), L(*evis*).

(Consagrat als déus Manes. Eli Epaenet de 70 anys, òptim pare, òptim amic, òptim rector, carinyós envers els seus. Aquí jau, que la terra et sigui lleu).

Inèdita.

Puntuació: fulles d'heura molt finament perfilades, inclinades a la dreta amb cua arquejada i perllongada cap avall. La posició dels punts correspon a la fi dels mots abreujats, tret de la poc usual presència d'una heura en mig de l'obertura central de la lletra *M* de r. 1 que presenta uns cops, potser com si el mateix lapicida hagués intentat d'esbortar-la.

Lletres rústegues molt regulars i ben dibuixades amb peus ben marcats. A d'amplades fluctuants (*A* inicial de r. 1 oberta i tancada a la mateixa línia). Cal remarcar l'*H* de r. 7 amb una marcada tendència a la uncial².

La presentació del text és d'una gran regularitat, amb la dedicatòria inicial ben centrada i amb caràcters una mica més grossos. A r. 2 i r. 7 el marge esquerre és a plom, no així el dret que l'*ordinator* va deixar massa ample a r. 7. Els quatre rengles centrals (3 a 6) comencen una mica més endintre amb una perfecta alineació al marge esquerre on la superposició exacta dels tres *optumus* produeix un efecte estètic notable³.

El text de la inscripció, si bé presentat amb un formulari molt usual a la zona, conté: la invocació *D. M. S.*, el nom del dedicant, l'edat i les mateixes abreviacions de la nostra inscripció a r. 7; resulta de gran interès en dos punts: l'onomàstica i el càrrec. En efecte, Eli Epaenet, el prenom del qual s'omet, pertany a una *gens* ben arrelada a la província de Sevilla d'on va sortir el mateix Adrià, però que també trobem més sovint en epígrafs semblants d'individus més aviat humils⁴. En canvi, el cognom

² Per a d'altres exemples d'*H* uncials a l'epigrafia hispànica, *cf.* *CIL* II, p. 1180.

³ Per al canvi freqüent d'*-u-per -i-*, *cf.* *CIL* II, p. 1188 i A. J. CARNOY, *Le latin d'Espagne d'après les inscriptions*, Hildesheim 1971 (reimpr. de la 2^a ed. de Bruselles 1906), pp. 65-70, esp. pp. 66-68.

⁴ C. FERNÁNDEZ-CHICARRO Y DE DIOS, F. FERNÁNDEZ GÓMEZ, *Catálogo...*, p. 115 núm. 7 i p. 128. Sobre els *Aelii*, *cf.* els fonamentals estudis de C. CASTILLO *Prosopographia Baetica*, Pamplona, Universidad de Navarra 1965, pp. 381-382 i *id.* «Städte und Personen der Baetica», *ANRW* II, 3, Berlin-New York 1975, p. 633.

és la primera vegada que el tenim testimoniada a Hispània i podem dir que constitueix un *hapax*; tanmateix, cal dir que correspon sens dubte a una llatinització del «Epainetos» grec⁵.

Eli Epainetos fou, a més d'òptim pare i òptim amic, *optimus rector*, funció que trobem testimoniada només una altra vegada a *Hispania* en una inscripció de *Corduba* datada del 348 en tres *rectores* ofereixen el patronat dels *fabri subidiani*⁶. Tenim, a més, on altres punts de l'Imperi romà testimonis epigràfics de *rectores collegii*⁷. Segurament, doncs, Eli Epainetos exercí el rectorat dins d'un col·legi, possiblement professional i potser també cultural i funeràtic⁸.

⁵ Per al *cognomen*, W. PAPE - G. BENSELER, *Wörterbuch der griechische Eigennamen*, Graz 1959 (reimpr. de la 3^a ed. de 1911), vol. I, p. 362.

⁶ *CIL* II 2211.

⁷ *Rectores de collegis* s'esmenten també a *CIL* V 7372, *CIL* V 185, *CIL* X 5968. Cfr. J.P. WALTZING, *Étude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains*, Roma 1968 (reimpr. ed. 1900), vol. IV, p. 424.

⁸ Una altra explicació possible, però que ens sembla molt menys probable, seria la relació del càrrec de *rector* amb l'ensenyament (no el trobem recollit a l'obra de H.I. MARROU, *Historia de la educación en la Antigüedad*, Buenos Aires, 1970² (trad. de la 3^a ed. france-

Cap també la possibilitat que *pater, amicus i rector* corresponguin a càrrec col·legials⁹.

Resta només parlar de la cronologia d'aquesta placa que, per la seva paleografia, s'avindria a una datació de mitjan segle II, entre els regnats d'Adrià i Antoní Pius.

II. Làmina II. Procedent del comerç antiquari i donada com a segura d'Alcalà del Río (*Ilija*)¹⁰.

Placa funerària de marbre blanc de gra gruixut amb venes grises (Proconès?), sense motlures, en molt bon estat de conservació. S'observen al camp epigràfic restes tènues del pautat.

Mides: 28 x 26,5 x 1-1,90 cm.

Alçada de les lletres: 3,60-3,85; 3,25-3,50; 3,10-3,30; 2,85-4,15; 2,65-3,20.

Interlineacions: 0,70-0,90; 0,90-1,10; 0,65-1,35; 0,40-1,15; 0,80-1,25; 5,25-5,50.

D(is), M(anibus), S(acrum),
L(ucius), TERENTIVS, FIR,
MVS, ANN(orum), LXI,
PIVS, IN, SVIS,
H(ic), S(itus), E(st), S(it), T(ibi), T(erra), L(euis),

Consagrat als déus Manes. Luci Terenci Firm, de 61 anys, carinyós amb els seus. Aquí jau, que la terra et sigui lleu.

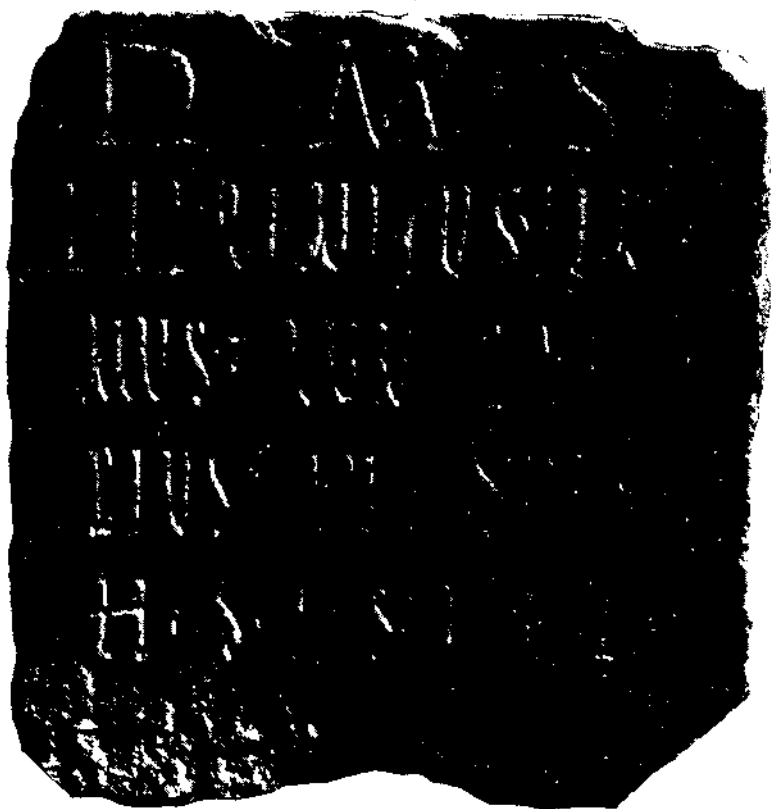
Inèdita.

Puntuació: tipus poc freqüent consistent en unes estilitzacions d'*bederae* amb llargues cues i fulles indicades mitjançant tres o quatre trets horitzontals gruixuts i curts. Punts triangulars a r. 2 on hi ha menys espai. Punts després de cada paraula, abreujada o no; segurament per no voler interrompre el ritme decoratiu s'ha disposat també in punt inco-

sa de 1955). Als textos literaris *rector* té sempre un sentit molt ampli (el que guia, el que regeix...), aplicant-se en ocasions molt diverses però sense ésser la denominació específica d'un càrrec (cf. SVET. *Aug.* XLVIII i PLIN, III, 3, 4 pel que fa a la qualitat de *rector* que ha de tenir un ensenyant d'adolescents).

⁹ Cfr. M. MAYER - I. RODÀ, «*Aelius Epaenetus, optumus rector*», I Congreso Andaluz de Estudios Clásicos (1981), en premsa.

¹⁰ Conservada al Deganat de la Facultat de Lletres de la U.A.B. Sobre Alcalá del Río cfr. nota 15.

recte a la fi de r. 2, amb la qual cosa queda mal tallat el *cognomen* del personatge.

Lletres ben gravades: capitals quadrades a r. 1 i lletres rústegues a la resta, com no és infreqüent a la *Baetica*. Les rústegues són estretes amb perllongació d'alguns traços, que fan que algunes surtin de les caixes corresponents (*X* de r. 3; *S* de r. 4 i *H* de r. 5). *M* de r. 1, capital quadrada amb allargament de les barres verticals, segurament a causa de la influència de la rústica. Les lletres rústegues són molt estretes, amb implantació baixa i una tendència a la uniformitat (*V* i *N* es distingeixen només pel curt peu inferior esquerra de la *N*).

Igual que la làpida anterior, aquesta inscripció conté un formulari molt propi de la zona, presentat en aquest cas d'una manera molt regu-

lar. Hom pot apreciar només una manca d'espai a r. 2, on els noms del difunt són massa propers i els punts d'acord amb això són diferents; en canvi la raó que les lletres comencin un xic més a l'esquerra pot deure's a un desig de centrar la invocació inicial. Llevat d'això, l'*ordinatio* de la inscripció és molt neta i correcta amb línies *in extenso* (r.4), marges a plom a l'esquerra i fins i tot el dret a les dues darreres ratlles, tot donant també la disposició dels punts finals una impressió d'equilibri (a plom r. 1 i 3 i 2, 4 i 5 respectivament).

L'únic comentari referent al contingut de la inscripció que cal fer és el de l'onomàstica del personatge amb *tria nomina*, però sense indicació de filiació ni de tribu, la qual cosa s'adiu amb la resta dels epígrafs de la *gens Terentia*, a la Bètica, que si bé no massa abundants, són gairebé tots ells, tant els masculins com els femenins¹¹, pertanyents a individus lliberts i poc rellevants. A la *Hispania Tarraconensis*, on tenim més testimonis de *Terentii*, hi ha un cas d'homònim del nostre personatge a Albarracín: Luci Terenci Firm de la tribu Galèria¹². El *cognomen Firmus* tampoc és dels més freqüents a la Bètica¹³, però és un dels *cognomina* que recull una qualitat de l'esperit, tipus usual dins els àmbits dels esclaus i lliberts¹⁴, bé que *Firmus* presenti una proporció molt baixa de personatges d'origen servil.

La datació d'aquesta inscripció podria escaure en uns anys propers a l'anterior i fins i tot un xic més tardana.

III. Làmina III. Procedent del comerç antiquari i catalogada com trobada a Alcalà del Río (*Ilipa*)¹⁵.

Fragment inferior dret d'una placa funerària sense motllurar de marès grisós on es llegeix la fi de les tres darreres ratlles amb restes evidents del pautat.

Mides: 17,5 x 18,5 x 3,5 cm.

¹¹ Hi ha poques excepcions de personatges una mica més notables, com el Terenci Rústic d'Isturgi, que exercí diverses magistratures (*CIL* II 2121) i potser la *Terentia Puella de Regina* que féu aixecar un altar a Juno (*CIL* II 1036).

¹² *CIL* II 3172.

¹³ Als índexs del *CIL* II (p. 1083) tenim recollides 5 inscripcions d'individus masculins i, en canvi, veiem que tots els femenins recollits pertanyen sense excepció a la Bètica.

¹⁴ I. KAJANTO, *The latin Cognomina*, Helsinki-Helsingfors 1965, pp. 69 i 258.

¹⁵ Procedent de la fira d'Antiquaris de Barcelona (1981), conservada per nosaltres. Sobre l'epigrafia d'Alcalá del Río, *cf.* *CIL* II, 1082-1117: C. FERNÁNDEZ-CHICARRO Y DE DIOS, F. FERNÁNDEZ GÓMEZ, *Catálogo...*, pp. 111 núm. 1; 113-114 núm. 5; 118-119 núm. 11; 130-131, núm. 32, 12; 133 núm. 36,2.

Alçada de les lletres: ?; 2,65-3,30; 2,80-3,25.
Interlineacions: 0,50-0,85; 0,3090,60; 6,20 max.

[PIVS/A I] N, EVIS, H(ic), S(itus/a), E(st)
[DICITE] ROGO QVI, LEGI
[TIS] S(it), T(ibi), T(erra), LEVIS

(...carinyós/a envers els seus. Aquí jau. Digueu, us prego, els que això llegiu: que la terra et sigui lleu.

Inèdita.

Puntuació triangular.

Lletres rústegues ben gravades i regulars, sense però un caràcter tan marcat com a la placa anterior (II): angles rectes dels vertexs de *N* i *V*, trets horitzontals menys ascendents.

L'*ordinatio* de la inscripció es presenta ben recixida, amb un bon aprofitament de l'espai que dóna en conjunt sensació de regularitat. En efecte, l'*ordinator* aconseguí, tot respectant aquesta regularitat, d'incloure un text pràcticament sense abreviacions en una placa de més aviat petites proporcions, la qual cosa fa que les interlineacions siguin constants però minses i que no hi hagi separació entre els diferents mots. La darrera línia, a la qual li manquen només les tres lletres inicials, aniria centrada respecte al rengle superior que seria el més dens.

Les dimensions totals de la placa serien semblants a les de la làpida anterior, potser un xic més reduïdes i el text tindria en total sis rengles en comptes dels cinc de la inscripció II, la qual cosa explica l'atapeïment del contingut d'aquest fragment. A les tres primeres ratlles perdudes podem suposar la invocació *D. M. S.* a r. 1, i a r. 2-3 els noms del difunt i segurament la seva edat, segons el model habitual.

La fi del formulari expresa un prec de record a tots aquells viants que passin per davant el monument, com es dóna en molts altres casos, més freqüentment però, amb l'expressió *te rogo praeteriens dicas* i les seves variants¹⁶.

La cronologia d'aquest epígraf fragmentari seria també de mitjan segle II.

¹⁶ Cfr. C. FERNÁNDEZ CHICARRO Y DE DIOS, F. FERNÁNDEZ GÓMEZ. *Catálogo...*, p. 133, núms. 8 i 9; p. 28 núm. 2 (*dicite qui legis*). Cfr. també *CIL* II pp. 115 i 1178 on no es troba, però, una fórmula idèntica (*CIL* II 1463, 1810, *dicas qui legis* abreujat *D. Q. L.*).